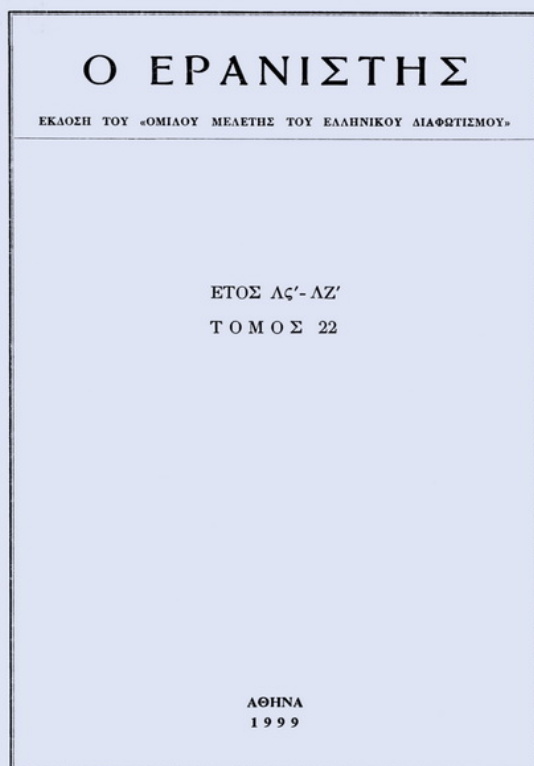

The Gleaner

Vol 22 (1999)

Το πρωτότυπο του «Περί της των συμβουλίων ματαιιότητος»

Δ. Γ. Αποστολόπουλος

doi: [10.12681/er.190](https://doi.org/10.12681/er.190)

To cite this article:

Αποστολόπουλος Δ. Γ. (1999). Το πρωτότυπο του «Περί της των συμβουλίων ματαιιότητος». *The Gleaner*, 22, 251-252. <https://doi.org/10.12681/er.190>

τοῦ Πλάτωνος ἀρχαιότεροι... οἱ τῶν ἀτόμων προστάται, ὧν τοὺς λόγους ἐν τοῖς φυσικοῖς ἀνεσκευάσαμεν», ²² θὰ πρέπει νὰ εἶχε συγγράψῃ καὶ ἄλλο ἔργο μὲ ἀντικείμενο τῇ φυσικῇ φιλοσοφίᾳ τοῦ Ἀριστοτέλους, πρὶν ἀπὸ τὸ 1674.

ΚΩΣΤΑΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΤΟΥ “ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ ΜΑΤΑΙΟΤΗΤΟΣ”

ΣΤΙΣ 12 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1715 ὁ Δημήτριος Γεωργιούλης Νοταρᾶς ὁλοκληρώνει, στὸ Βουκουρέστι, τὴ μετάφραση ἐνὸς ἔργου ποὺ ἐλληνικὰ τὸ ἐπιγράφει «Περὶ τῆς τῶν συμβουλιῶν ματαιότητος». ¹ Ποιὸ ὅμως εἶναι τὸ πρωτότυπο καὶ ποιοὺς ὁ συγγραφέας του;

Ὁ Νοταρᾶς, ὅταν μετέφρασε, τὴν ἴδια περίπου ἐποχή, τὸ ἔργο τοῦ Emmanuel Tesauro *La Filosofia morale*, δὲν παρέλειψε νὰ ἀναγράψῃ στὴν ἐπιγραφή τοῦ ἔργου τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα τοῦ πρωτοτύπου ἔργου, ὅπως ἄλλωστε καὶ τὸ δικό του: «Βιβλίον ἀ’ ἔστι Ἡθικὴ Φιλοσοφία... ἦντινα συνέθεσεν ὁ κόμης καὶ ἱππεὺς Ἑμμανουήλ Θησαυρὸς εὐπατρίδης τοῦ Τουρίνου, τὴν ἐμεταγλώττισε δὲ Δημήτριος Νωταρᾶς ἱατροφιλόσοφος ὁ Πελοποννήσιος...». ἐνῶ στὸ τέλος, στὸ βιβλιογραφικὸ σημείωμα, ἀνέγραψε τὸ χρονο καὶ τὸν τόπο ποὺ περάτωσε τὴ μετάφραση: «μεθερμηνεύθῃ ἔτει ἀπὸ Χ[ριστ]ῶ: ,αψιζ“. Ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Οὐγγροβλαχίας». ²

Στὴν ἐπιγραφή ὅμως τοῦ ἔργου «Περὶ τῆς τῶν συμβουλιῶν ματαιότητος» παραλείπεται τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα τοῦ πρωτοτύπου, ἐνῶ στὸ τέλος, στὸ βιβλιογραφικὸ σημείωμα, ἀναγράφεται μόνον τὸ ὄνομα τοῦ μεταφραστῆ: «Δημήτριος Νωταρᾶς ἱατροσοφιστῆς ἐμεταγλώττιζε. Ἐπετέθη κορωνὶς τῷδε ιβ^η αὐγούστου, ,αψιε“. Ἐν Βουκουρεστίῳ».

Ἡ νεοελληνικὴ ἐπιστῆμη ἐλάχιστα ἔχει ἀσχοληθεῖ μὲ τὴ μετάφραση

22. *Αὐτόθι*: «τὴν μὲν οὐσίαν, ἐὰν ὕλικῶς λάβωμεν... ὡς ἡμῖν ἐν τοῖς φυσικοῖς ἤδη δεδήλωται».

1. Ὁ πλήρης τίτλος εἶναι σχοινοτενής: «Περὶ τῆς τῶν συμβουλιῶν ματαιότητος βιβλίον ἓν, ἐν ᾧ ἡ ματαιότης καὶ ἡ ἀλήθεια τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, πολιτικοῦ καὶ ἠθικοῦς λόγοις καθαρῶς ἀποδείχνεται καὶ διαλογικῶς παραδίδονται».

2. Θυμίζω τὰ χειρόγραφα ποὺ παραδίδουν τὴ μετάφραση ἔργου τοῦ Tesauro ἀπὸ τὸν Νοταρᾶ: ἀ’ τὸ ἀρ. 59 (422) τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας· β’ τὸ ἀρ. 681 τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου στὴν Κωνσταντινούπολι καὶ γ’ τὸ ἀρ. 100 τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου —τὸ τελευταῖο τὸ γνωρίζουμε πλέον ἀπὸ τὴν περιγραφὴ τοῦ Ν. Βέη (*Κατάλογος τῶν ἐλληνικῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου*, τ. 1, Λιψία-Ἀθήνα 1915, σ. 95), καθὼς, ὅπως εἶναι γνωστό, κάηκε στὴν πυρκαγιὰ τοῦ 1934.

αυτή, μολονότι παραδίδεται από τέσσερα χειρόγραφα³ —ΐσως έπειδή δέν είχε έντοπιστεί τó έργο πού μεταφράστηκε και ή ταυτότητα τού συγγραφέα τού πρωτοτύπου.

Τό κενό αυτό μπορούμε σήμερα νά τó καλύψουμε. Τό έργο πού μετέφρασε ό Δημήτριος Νοταράς είναι τó λατινικά γραμμένο πόνημα τού Πολωνού Stanislaw Heraklusz Lubomirski (1642-1702), *De vanitate conciliorum*,⁴ πού δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά τó 1700 στή Βαρσοβία και γνώρισε έκτοτε πολλές επανειδόσεις και μεταφράσεις.

“Όσον άφορᾷ τó έρώτημα γιατί ό μεταφραστής δέν άνέγραψε τó όνομα τού συγγραφέα τού πρωτοτύπου, ή απάντηση είναι ότι είχε στα χέρια του τήν έκδοση τής Trnava (Tyrnavia) τού 1701, στήν όποία αναγράφονταν μόνο τά άρχικά τού όνόματος τού συγγραφέα —άρχικά πού ό Νοταράς δέν μπόρεσε προφανώς νά τά συμπληρώσει.

Πρόσφατα τιμώντας τή μνήμη τού Λέανδρου Βρανούση, πού πρώτος μίλησε για τά «φαναριώτικα έγχειρίδια πολιτειολογίας και πολιτικής» —πρωτότυπα ή μεταφρασμένα—, θύμισα τή μετάφραση τού Νοταρά και πρότεινα τήν ένταξή της στήν κατηγορία τών φαναριώτικων έγχειριδίων πολιτικής, καθώς και ό μεταφραστής στό φαναριώτικο κλίμα άνήκει και τó έργο πού τού άνέθεσαν νά μεταγλωττίσει ήταν χρήσιμο στους ύποψήφιους ήγεμόνες τών παραδουνάβιων ήγεμονιών.⁵ Σήμερα, ύστερα από τήν αποκάλυψη τού πρωτοτύπου, άνοίγει ό δρόμος για νά δει τó φώς τής δημοσιότητας ή μετάφραση τού Νοταρά και, ύστερα από τή σύγκρισή της με τó πρωτότυπο κείμενο, νά μᾶς βοηθήσει νά καταλάβουμε κάτι περισσότερο από τούς Φαναριώτες τήν έποχή πού συμπλήρωναν τά ιδεολογικά τους έργαλειά.

Δ. Γ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

3. α') τó άρ. 58 (498) τής Βιβλιοθήκης τής Ρουμανικής 'Ακαδημίας, σ. 1-145· β') τó άρ. 92 τής Βιβλιοθήκης τού Παναγιού Τάφου στήν Κωνσταντινούπολη, φ. 1^ρ-46^ρ· γ') τó άρ. 73 τής Δημοτικής Βιβλιοθήκης Κοζάνης, φ. 3^ρ-58^ρ και δ') τó άρ. 95 τής Δημόσιας Βιβλιοθήκης Ζαγοράς, σ. 187-282. Τίς ελάχιστες μνείες πού ύπάρχουν για τή μετάφραση τού Νοταρά τίς έχω συγκεντρώσει στή μελέτη μου “Περί τής τών συμβουλίων ματαιότητος”. “Ένα άκόμα φαναριώτικο έγχειρίδιο Πολιτικής», *Ο Έρανιστής*, 21 (1998) —Μνήμη Λέανδρου Βρανούση— 33-34.

4. Σχολιοτενής είναι και ό τίτλος τού πρωτοτύπου: *De vanitate consiliorum liber unus, in quo vanitas et veritas rerum humanarum politicis et moralibus rationibus clarè demonstratur, et dialogicè exhibitur*.

5. Βλ. τή μελέτη πού άναφέρω στή σημ. 3, σ. 39-42.